

СЕКЦІЯ 2 СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 339.727.2

Буник Ю.О.
аспірантка*Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ПРИЧИНИ ТА СУТНІСТЬ КРИЗОВОЇ МІГРАЦІЇ В УМОВАХ ГЕОЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

У статті розглянуто сутність та основні рушійні сили сучасної кризової міграції в умовах гео економічної нестабільності. Сконструйовано авторське визначення поняття «міжнародна кризова міграція» за трьохкомпонентною структурою на основі підходів до визначення категорій «міжнародна трудова міграція» та «вимушена міграція». Розкрито сутність поняття «кризовий мігрант».

Ключові слова: міжнародна міграція, міжнародна кризова міграція, вимушена міграція, кризовий мігрант, гео економічна нестабільність.

Буник Ю.А. ПРИЧИНЫ И СУЩНОСТЬ КРИЗИСНОЙ МИГРАЦИИ В УСЛОВИЯХ ГЕОЭКОНОМИЧЕСКОЙ НЕСТАБИЛЬНОСТИ

В статье рассмотрены сущность и основные движущие силы современной кризисной миграции в условиях геоэкономической нестабильности. Сконструировано авторское определение понятия «международная кризисная миграция» по трехкомпонентной структуре на основе подходов к определению категорий «международная трудовая миграция» и «вынужденная миграция». Раскрыта сущность понятия «кризисный мигрант».

Ключевые слова: международная миграция, международная кризисная миграция, вынужденная миграция, кризисный мигрант, геоэкономическая нестабильность.

Bunyk Y.O. CAUSES AND NATURE OF CRISIS MIGRATION UNDER GEO-ECONOMIC INSTABILITY

The article reveals the essence and core drivers of the modern crisis migration under geo-economic instability. We designed author's definition of the concept of "international migration crisis" in the ternary structure-based approaches to identifying the categories of "international labor migration" and "forced migration." The paper also reveals the essence of the concept of "a crisis worker."

Keywords: international migration, international migration crisis, forced migration, migrant crisis, geo-economic instability.

Постановка проблеми. Сучасні геополітичні та гео економічні процеси значно активізували міжнародну трудову міграцію та створили передумови до інтенсифікації проявів кризової міграції та збільшення потоків мігрантів в останнє десятиліття, що відіграє важливу роль в економічному розвитку більшості країн світу та впливає на стан рівноваги економічних систем різних груп країн за рівнем розвитку. Європейська міграційна криза 2015 р. – найбільша міграційна криза в Європі з часів Другої світової війни. Значний потік мігрантів створює серйозне фінансове навантаження на країни ЄС: у 2015 р. на вирішення проблем міграції Єврокомісія виділила 2,4 млрд. євро, і, вочевидь, ці витрати будуть зростати. Для облаштування мігрантів також виділяються кошти урядами окремих країн [5]. З огляду на масштаби міжнародних міграційних потоків та їх збільшення в умовах кризових явищ різного характеру, виникає нове недосліджене явище кризової міграції, що потребує теоретичного обґрунтування, конструювання нової категорії в економічній науці, конкретизації та подальшого дослідження причин появи кризової міграції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні у вітчизняній науковій літературі з проблем демографії, економіки, соціології та державного управління трудовій міграції приділяють більше уваги, ніж іншим видам міграційного руху населення. Слід відзначити праці таких учених, як: О. Малиновська, І. Майданнік, Е. Лібанова, О. Позняк, Н. Тиндик, Б. Юськів, С. Чехович, В. Базилевич, А. Гайдуцький, А. Старостіна та ін.

Серед зарубіжних учених найвизначніші дослідницькі роботи належать таким науковцям, як: Г. Беккер, Л. Був'є, Д.М. Кейнс, Ж.-Б. Кольбер, Т. Ман, Т. Мальтус, П. Самуельсон, Дж. Саймон, А. Сміт, Б. Томас, М. Фрідман. Однак сучасні економічні виклики та кризові явища у світі зумовлюють необхідність дослідження нових категорій у сфері міжнародної міграції.

Мета статті полягає у виявленні проявів кризової міграції в умовах загострення гео економічних протистоянь під впливом геополітичних змін та визначенні сутності категорії «міжнародна кризова міграція».

Виклад основного матеріалу дослідження. Міжнародна кризова міграція є новим поняттям у міжнародних економічних відносинах, що впливає із загострення гео економічної ситуації і є складовою частиною міжнародної міграції населення. Варто зазначити, що під гео економікою ми розуміємо нову геополітику з позицій економічної влади держави, що забезпечує досягнення зовнішньополітичних цілей, світової або регіональної могутності економічним шляхом.

Сучасний феномен кризової міграції доцільно розглядати з трьох позицій:

- із позиції переміщення населення (зміни місця проживання), яке знаходиться під прямим впливом або безпосередньо під загрозою гуманітарної кризи, тобто люди змушені мігрувати тимчасово або назавжди через події, на які не можна вплинути;
- із позиції прогресування випереджаюча міграція охоплює тих, хто очікує загрозу життю, фізичну небезпеку здоров'ю та/або засобів до існування. Це стосується як окремих індивідів, так і цілих груп осіб та громад;

• із позиції необхідності переміщення тих, хто може постраждати від гуманітарної кризи, але не може самостійно мігрувати через фізичні, фінансові, матеріально-технічні, здоров'я та/або з інших причин.

Виникає необхідність визначення сутності статусу поняття «кризовий мігрант». Кризовий мігрант – описовий термін для всіх тих, хто переїжджає, у тому числі тих, хто вимагає переселення в контексті гуманітарних криз. Концепція відображає нескінченну історичну реальність і значення руху як найважливішого реагування на кризові ситуації [16].

Пропонуємо виокремити три типи кризових мігрантів: особи, що шукають притулку – претенденти на отримання статусу- біженця, тобто громадяни інших держав або особи без громадянства, які, будучи вимушеними переселитися з місця свого постійного проживання, подали прохання про отримання статусу біженця в країні імміграції, але ще не отримали його; особи, що мають тимчасовий статус біженця – громадяни інших держав або особи без громадянства, яким державні органи країни імміграції надали тимчасовий захист і права на певний період, ідентичні правам біженців, та власне біженці – громадяни інших держав або особи без громадянства, які змушені були мігрувати з причин, досить вагомим для державних органів країни в'їзду, щоб надати їм необхідний захист і право проживання та працевлаштування на необмежений термін, що їй передбачає статус біженця.

Згідно з Міжнародною організацією міграції (МОМ), кризова (або вимушена) міграція – це переміщення індивідів або груп, в якому існує елемент примусу, у тому числі загрози для життя і засобів до існування, незалежно від того, чи з природних або техногенних причин (наприклад, переміщення біженців і внутрішньо переміщених осіб, а також осіб, переміщених у результаті природних або екологічних катастроф, хімічні або ядерні катастрофи, голод або проекти в галузі розвитку) [14]. Це означає, що у таких випадках мігрант все ж має право мінімального вибору, наприклад періоду чи напрямку міграції. До кризової міграції можна віднести переселення частини населення з АР Крим після його анексії, а також зі Східної України у зв'язку з проведенням антитерористичної операції. Біженці опинились у достатньо складній ситуації, однак мали право самостійно визначити область, в яку б хотіли переїхати.

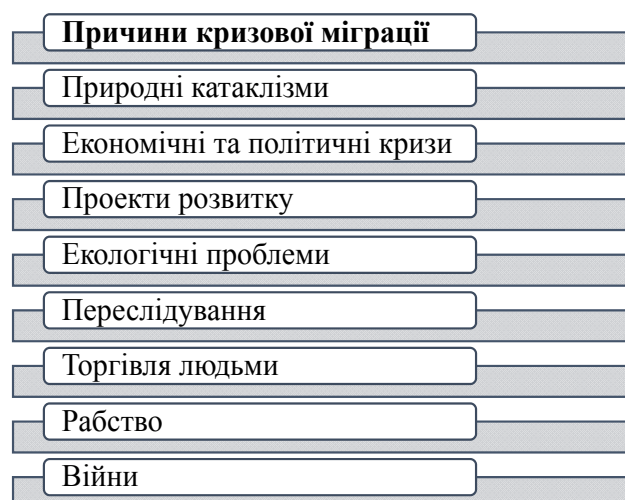

Рис. 1. Причини кризової міграції

Джерело: складено автором

Однак у сучасних умовах гео економічної нестабільності ми розглядаємо поняття кризової міграції ширше, а саме доцільно розширити та розкрити причини такого виду міграції.

Причини кризової міграції є відображенням сучасних проявів гео економічної нестабільності у світі. Найчастіше природні катаклізми, такі як повені, землетруси, цунамі, слугують причиною переміщення населення на тимчасовій або постійній основі. Кризова міграція трансформується у стратегію виживання.

Гео економіку можна розуміти як взаємозв'язок між економічною політикою і зміною державної влади та геополітики, інакше кажучи – геополітичні наслідки економічного феномена, або економічні наслідки геополітичних трендів та державної влади. Обидва поняття становлять предмет гео економіки. Геополітична ситуація та міжнародна міграція населення тісно взаємопов'язані.

Економічні та політичні кризи є важливим стимулом до зміни місця проживання. У цьому випадку ми маємо справу не з біженцями, а з кваліфікованою робочою силою, яка внаслідок загострення економічної або політичної ситуації змушена емігрувати в пошуках кращої якості життя. Проекти економічного розвитку прямо та опосередковано впливають на міграцію населення. Проект розвитку, наприклад побудова дамби Три ущелини в Китаї, призвів у 2008 р. до переселення 1,24 млн. жителів в інші райони через затоплення водосховищем. Екологічні проблеми та техногенні катастрофи часто призводять до втрати грошей, будинків і робочих місць. У середині XIX ст. Ірландія пережила голод, якого ніколи не було в історії країни. Політичні, соціальні, етнічні та релігійні переслідування також є причиною кризової міграції в сучасній економічній системі, хоч і не в таких масштабах, як раніше. Мігранти, переміщені шляхом обману або примусу з метою їх експлуатації, підпадають під категорію торгівлею людьми. Війна/громадянська війна, політичні та релігійні конфлікти є мотивом для перетинання національних кордонів. Ці іммігранти можуть уважатися біженцями або особами, які шукають притулку в приймаючих країнах (рис. 1).

Сучасними тенденціями, що спричинюють вимушену міграцію, є збільшення нерівномірності розподілу доходу та багатства, збільшення міжнародної мобільності та поляризація суспільства [17].

Розглянемо різні підходи авторів до визначення сутності категорії «міжнародна трудова міграція».

К.Т. Кривенко визначає міжнародну трудову міграцію як форму міжнародних економічних відносин, яка полягає в переливанні трудових ресурсів з одних країн в інші і виражає процес перерозподілу трудових ресурсів між ланками світового господарства [8].

Згідно з Міжнародною організацією з міграції, міжнародна трудова міграція – переміщення людей, які залишають свою країну походження або країну постійного проживання, щоб поселитися постійно або тимчасово в іншій країні, що має на меті працевлаштування [12].

Е.М. Лібанова стверджує, що міжнародна трудова міграція – переміщення у просторі, що здійснюється індивідами з метою підвищення рівня життя на основі більш вигідного використання власної робочої сили без зміни постійного місця проживання [10].

Для ЮНЕСКО міжнародна трудова міграція – перетин кордону політичної або адміністративної одиниці протягом певного мінімального періоду часу. Вона включає в себе переміщення біженців, переміщених осіб, викорчовані людей, а також економічних мігрантів [15].

У Проекті Положення про міграційну службу України сказано, що міжнародна трудова міграція – переміщення особи, пов'язане з перетинанням державного кордону для виконання робіт, надання послуг на платній основі чи провадження будь-якого виду підприємницької діяльності, не забороненого законодавством держави працевлаштування, яка має на це відповідний дозвіл державного органу [1].

В.Д. Базилевич дає таке визначення: «Міжнародна трудова міграція – переміщення працездатного населення з однієї країни в іншу з метою пошуку роботи, нових сфер застосування своїх здібностей, кращих умов життя» [3].

В.В. Білоцерківець визначає категорію «міжнародна трудова міграція» як переміщення працездатного населення з однієї країни в іншу в межах міжнародного ринку праці на термін більше року, зумовлене характером розвитку продуктивних сил та виробничих відносин, дією економічних законів [2].

Таким чином, усі вищеперелічені визначення категорії «міжнародна трудова міграція» містять у собі основні компоненти, суть та зміст явища, однак результат явища мають лише визначення таких учених, як А.П. Киреев, Е.М. Лібанова та В.Д. Базилевич, а отже, є найбільш повними та підходять для подальшого аналізу.

Далі розглянемо різні підходи авторів до визначення сутності категорії «вимушена міграція».

Фонд народонаселення ООН визначає вимушену міграцію як загальний термін, що описує міграційний рух, в якому існує елемент примусу, у тому числі загрози для життя і засобів до існування, що виникають із природних або техногенних причин, таких як рух біженців і внутрішньо переміщених осіб, а також осіб, переміщених через політичну нестабільність, конфлікти, природні або екологічні катастрофи, хімічні або ядерні катастрофи, голод, або проекти розвитку [13].

С.П. Кузик стверджує, що вимушена міграція – постійна або тимчасова зміна місця проживання

людей із причин, що не залежать від них, як правило, всупереч їхньому бажанню (стихийне лихо, екологічні катастрофи, промислові аварії, військові дії, порушення прав і свобод громадян) [9].

Т.В. Жванія дає таке визначення вимушеної міграції: «Зміна місця постійного проживання через військові, політичні події, переслідування на ґрунті релігії або етнічної приналежності, здійснене по відношенню до них або членів їх родин насильства» [6].

Згідно з Міжнародною асоціацією з вивчення примусової міграції, вимушена міграція – це загальний термін, який належить до руху біженців і внутрішньо переміщених осіб (осіб, переміщених у результаті конфліктів), а також осіб, переміщених у результаті стихійних лих або екологічних, хімічних або ядерних лих, голоду або проектів в області розвитку [18].

Далі був здійснений аналіз усіх виявлених точок зору та узагальнено їх з позиції того, наскільки повно вони відображають три елементи категорії: суть явища, його зміст та результат.

Виявилось, що основні підходи до визначення міжнародної трудової міграції зводяться до єдності у визначенні суті поняття, а саме превалює поняття переміщення. Суть визначення поняття вимушеної міграції населення переважно зводиться до двох елементів категорії: загальний термін та зміна місця проживання. Аналіз показує, що суть і зміст наявні в усіх визначеннях.

На наступному етапі було оцінено підходи до визначення, що досліджується, з критичних позицій. Результати оцінювання дають змогу виявити найбільш високорейтингові визначення, які слугують своєрідними зразками для розробки авторського визначення. Результати оцінювання викладені в табл. 1 та 2.

Для оцінки використано бальну шкалу за такими критеріями:

1) наявність компонентів: суті – 1 бал, суті і форми – 3 бали, всіх – 5 балів;

2) поширеність визначення у науковій літературі: від 1 до 5 балів;

Таблиця 1

Оцінка наявних підходів до визначення поняття «міжнародна трудова міграція»

№	Автор	Оцінка (бали)				
		наявність компонентів	поширеність визначення	теоретична обґрунтованість	практична доступність	сумарна оцінка
1	К.Т. Кривенко	3	2	3	3	11
2	Міжнародна організація з міграції	3	4	5	5	17
3	А.П. Киреев	5	5	5	5	20
4	Е.М. Лібанова	5	5	5	5	20
5	ЮНЕСКО	3	4	4	4	15
6	Проект Положення про міграційну службу України	3	3	3	3	12
7	В.Д. Базилевич	5	5	5	5	20
8	В.В. Білоцерківець	3	5	5	4	17

Джерело: складено автором

Таблиця 2

Оцінка наявних підходів до визначення поняття «міжнародна трудова міграція»

№	Автор	Оцінка (бали)				
		наявність компонентів	поширеність визначення	теоретична обґрунтованість	практична доступність	сумарна оцінка
1	Фонд народонаселення ООН	3	4	5	5	17
2	С. Кузик	3	4	4	5	16
3	Т.В. Жванія	3	3	4	5	15
4	Міжнародна асоціація з вивчення примусової міграції	3	5	5	5	18

Джерело: складено автором

3) теоретична обґрунтованість: від 1 до 5 балів;

4) доступність для практичного використання: від 1 до 5 балів.

Використовуючи наявні в літературі визначення, комбінуючи поняття міжнародної трудової і вимушеної міграції та на основі власного розуміння поняття було сконструйовано власне визначення: міжнародна кризова міграція – це переміщення населення через державні кордони, викликане причинами економічного характеру, що виникають унаслідок кризових явищ через природні або техногенні причини, через геополітичну нестабільність, конфлікти, природні або екологічні катастрофи, хімічні або ядерні катастрофи, голод або проекти розвитку території, для збереження або покращення якості життя на короткостроковий період або на постійній основі.

Варто зазначити, що під якістю життя ми розуміємо соціально-економічну категорію, яка в узагальненому вигляді відображає умови різних сторін існування суспільства у певний момент часу. Термін «якість життя» започаткував Дж. Гелбрейт у 1957 р. у науковій праці «Суспільство достатку», де він наголошував, що економічні клопоти заповнюють практично більшу частину життя, тому головним завданням економіки є підвищення доходів [4]. Це поняття включає в себе такі соціальні показники, як: стан здоров'я; розвиток особистості шляхом освіти; вільний час і дозвілля; економічне положення особистості; довкілля; соціальне оточення; забезпечення безпеки і правосуддя; участь у суспільному житті. Економічний аспект якості життя вимірюється розміром прожиткового мінімуму – показником мінімального рівня споживання матеріальних благ та послуг, необхідних для збереження здоров'я і життєдіяльності людини. Успішний національний розвиток прирівнювався до нарощування ВВП і збільшення питомого доходу, тому кризові мігранти змінюють місце проживання не лише з метою знайти притулок, але й для покращення якості життя.

Тоді як добровільна міграція приносить приймаючій країні позитивні економічні ефекти в короткостроковому періоді, кризова міграція потребує коштів на організацію та утримання незабезпечених іммігрантів. Прикладом негативних економічних ефектів від кризової міграції є арабсько-ізраїльська війна в 1948 та 1967 рр. Близько 4 млн. палестинців-біженців живуть у країнах Середнього Сходу. В обох війнах Ізраїль заволодів територією Палестини. За оцінками, 1,5 млн. палестинців проживає у Йорданії. Багато з них інтегрувалися в йорданський соціум, але 350 тис. ще живуть у таборах для біженців, тому уряд Йорданії змушений нести витрати щодо забезпечення водою, електрикою та дорогами. Це свідчить про те, що приймаюча країна від кризової міграції може понести як втрати, так і отримати вигоду залежно від якісного складу мігрантів. Тобто країна може отримати додаткову робочу силу (кваліфіковану або низько кваліфіковану), що принесе в довгостроковому періоді вигоду для бюджету, або приймаюча країна понесе втрати від забезпечення та утримання кризових мігрантів.

Висновки. На основі нашого дослідження виявлено основні рушійні сили сучасної кризової міграції в умовах геоекономічної нестабільності. До них належать природні катаклізми, економічні та політичні кризи, проекти розвитку, екологічні проблеми, переслідування, торгівля людьми, війни. Важливо зазначити, що не лише природні катаклізми є рушійною силою вимушеної міграції, але й економічний спад, зміна кон'юнктури ринку в країні та погіршення

умов життя є важливим стимулом до зміни місця проживання для пошуку кращої якості життя, умов проживання, заробітної плати, соціального забезпечення та ін.

Сконструйовано авторське визначення поняття «міжнародна кризова міграція» за трьохкомпонентною структурою на основі підходів до визначення категорій «міжнародна трудова міграція» та «вимушена міграція». Отже, міжнародна кризова міграція – це переміщення населення через державні кордони, викликане причинами економічного характеру, що виникають унаслідок кризових явищ із природних або техногенних причин, через геополітичну та геоекономічну нестабільність, конфлікти, природні або екологічні катастрофи, хімічні або ядерні катастрофи, голод або проекти розвитку території, для збереження або покращення якості життя на короткостроковий період або постійній основі.

Кризова міграція поки ще малодосліджене поняття та явище в економічній науці, тому потребує подальших теоретичних та практичних досліджень для виявлення закономірностей та надання практичних рекомендацій щодо подолання негативних наслідків від масової міграції населення в умовах геоекономічної нестабільності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Проект Положення про міграційну службу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/360-2014-%D0%BF>.
2. Білоцерківець В.В. Міжнародна економіка : [підручник] / В.В. Білоцерківець. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 415 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/18760914/ekonomika/mizhnarodna_trudova_migratsiya.
3. Економічна теорія: Політекономія : [підручник] / В.Д. Базилевич [та ін.]. – К. : Знання-Прес, 2007. – С. 210.
4. Гелбрейт Дж.К. Общество изобилия / Дж.К. Гелбрейт ; пер. с англ. – М. : Прогресс, 1979. – 386 с.
5. Єврокомісія виділяє средства на боротьбу с миграционным кризи сом [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.euronews.com/2015/08/11/varying-reactions-around-europe-to-new-migrant-wave>.
6. Жванія Т.В. Психологічні аспекти вимушеної міграції: у пошуках стратегій стійкого розвитку / Т.В. Жванія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://journals.hnu.edu.ua/ojs/polisoc/article/view/3220>.
7. Киреев А.П. Международная экономика : в 2-х ч. Ч. I. Международная микроэкономика: движение товаров и факторов производства : [учебное пособие для вузов] / А.П. Киреев. – М., 416 с.
8. Кривенко К.Т. Політична економія / К.Т. Кривенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ecolib.com.ua/article.php?book=18&article=2030>.
9. Кузик С.П. Географія світового господарства : [навч. посіб.] / С.П. Кузик. – Львів, 2014. – 311 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://subject.com.ua/geographic/geo/745.html>.
10. Лібанова Е.М. Населення України. Трудова еміграція в Україні / Е.М. Лібанова. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2010. – С. 9.
11. Старостіна А.О., Кравченко В. Сутність та практичне застосування методики конструювання категоріального апарату економічної науки (на прикладі понять «глобалізація» та «підприємницький ризик») / А.О. Старостіна, В. Кравченко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/ua/archives/5858>.
12. Glossary on Migration [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.iomvienna.at/sites/default/files/IML_1_EN.pdf.
13. International Migration and Human rights [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.unhcr.org/sites/default/files/pub-pdf/int_migration_human_rights.pdf.
14. Key Migration Terms [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.iom.int/key-migration-terms>.
15. Migrant/migration [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

- <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/international-migration/glossary/migrant/>.
16. Susan Martin, Sanjula Weerasinghe and Abbie Taylor. What is crisis migration? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fmreview.org/sites/fmr/files/FMRdownloads/en/crisis/martin-weerasinghe-taylor.pdf>.
17. The Risks-Trends Interconnections Map 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://reports.weforum.org/global-risks-2016/global-risks-landscape-2016/#trends/R_MIGRATION//.
18. What is Forced Migration? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.forcedmigration.org/about/whatisfm>.

УДК 911.375.(188.8)(477):351

Галенко С.М.

*кандидат економічних наук, доцент,
докторант кафедри європейської інтеграції
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана*

АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ СУТНОСТІ СУЧАСНОГО МЕГАПОЛІСУ

Статтю присвячено аналізу економічної та соціальної сутності мегаполісу. Розглянуто характерні для мегаполісу соціальні та політичні процеси, його ключові функції на національному та глобальному рівнях. Досліджено особливості їх взаємодії з іншими соціально-економічними системами. Розкрито соціально-політичну сутність сучасного мегаполісу.

Ключові слова: мегаполіс, глобальні міста, глобалізація, економічні процеси.

Галенко С.Н. АНАЛИЗ СОЦИАЛЬНОЙ И ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СУЩНОСТИ СОВРЕМЕННОГО МЕГАПОЛИСА

Статья посвящена анализу экономической и социальной сущности мегаполиса. Рассмотрены характерные для мегаполиса социальные и политические процессы, его ключевые функции на национальном и глобальном уровнях. Исследованы особенности взаимодействия их с другими социально-экономическими системами. Раскрыта социально-политическая сущность современного мегаполиса.

Ключевые слова: мегаполис, глобальные города, глобализация, экономические процессы.

Galenko S.M. ANALYSIS OF SOCIAL AND ECONOMIC ESSENCE OF MODERN METROPOLIS

The paper analyzes the economic and social essence of metropolis. It is considered the characteristic of metropolis social and political processes, its key features at the national and global level. The features of their interaction with other social and economic systems were determined. Socio-political nature of the modern metropolis was revealed.

Keywords: metropolis, global cities, globalization, economic processes.

Постановка проблеми. Для того щоб зрозуміти соціальну та економічну сутність такого сучасного явища, як мегаполіс, необхідно передусім звернутися до розгляду деяких теоретичних та історичних теорій і концепцій, які пояснюють закономірності конструювання соціально-територіального простору, появи, еволюції та розвитку міст і перетворення їх в сучасні глобальні міста – мегаполіси.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато вчених, як вітчизняних та зарубіжних, досліджують економічний, соціальний та політичний розвиток міст-мегаполісів. Зокрема, С. Сассен сформулював теорію глобальних міст. Е. Тофлер та Д. Бел уважали, що мегаполіс – це неподільний потік інформації, транспорту, комунікацій, а тому слід розглядали його з позиції парадигм інформаційного суспільства.

Мета статті полягає у детальній аналізі соціальної, політичної та економічної сутності мегаполісу як феномену сучасності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перша базова концепція, на яку спираються вчені, що аналізують економічний, соціальний та політичний розвиток міст та мегаполісів, це так званий підхід «центр – периферія», з якого згодом з'явилась теорія глобальних міст, сформульована та описана в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. С. Сассен [1]. Теорія «центр – периферія» пояснює, чому в просторі завжди існують центри (міста, мегаполіси) та периферія. Центри необхідні для того, щоб створювати інновації, а для цього вони підтягують ресурси з периферії: людські, фінансові, культурні та ін.

Тільки концентрація ресурсів дає центрам (мегаполісам) змогу створювати інновації. Друга компонента центр-периферійної теорії: з'явившись в центрі, інновації рухаються потім на периферію.

Друга теорія – дифузії інновацій Хегерстранда – пояснює, як інновації, у тому числі соціальні та політичні, народжені в центрі, поширюються у просторі за двома напрямками: на найближчий напівпериферійний простір, тобто у передмістя (найближча дифузія) та за ієрархічною системою міст – від великих до менш великих (далека дифузія). Будь-яка інновація, з'явившись у великому центрі, починає рухатись до центрів меншого розміру, а потім до периферії. Так розвивається та організовується простір. Логіка дуже проста: простір ніде та ніколи не розвивається рівномірно. Це пояснення його природного та об'єктивного походження.

Існує також теорія появи та розвитку міст, у тому числі й мегаполісів, згідно з якою вони з'явилися для виконання в соціально-територіальному та політичному просторі двох базових функцій – захисту та придушення, які сучасні мегаполіси виконують і сьогодні. Згідно з даним підходом, саме міський простір змусив представників різних видів співіснувати один з одним. Таким чином, міський спосіб життя виходив у них терпіння стосовно один одного, але водночас створював новий простір для конфліктів, тим самим створюючи реально агресивний простір. Для того щоб утримати потенційний конфлікт від актуалізації, необхідна була влада, і досить авторитарна. Деякі спеціалісти роблять висновки, що верти-